

К.К. НУРУМБЕТОВА

АЛМАТЫ ОБЛЫСЫНА ОРНАЛАСҚАН ОРАЛМАНДАР ЖАЙЫНДА

Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарынан бастап көші-кон үрдістерін реттеу мемлекеттік саясатың маңызды бағыттарының бірі болып есептелінуде. 1993 жылдан бастап этникалық көшіп-конушылардың қоныс аударуы көшіп келу квотасын белгілеумен реттелінуде. Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығына сәйкес 2005-2008 жж. оралмандардың көшіп келу квотасы жыл сайын 15 мың отбасын құраса, ал 2009 жылдан бастап оралмандардың көшіп келу квотасы жылайна 20 мың отбасына дейін көбейді.

КР Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау Министрлігінің 2008 жылдың 1 казан айындағы мәліметті бойынша Ақмола облысына 7451 отбасы 38233 адам келген, олардың ішінде ерлері 17674 адам немесе 46,2%, әйелдер 20559 адам немесе 53,8%. Ақтөбе облысына 6819 отбасы, 33759 адам келген, олардың ішінде ерлері 15584 адам немесе 46,2%, әйелдер 18175 адам немесе 53,8%. Алматы облысына 30049 отбасы 102023 адам келген, олардың ішінде ерлері 49749 адам немесе 48,8%, әйелдер 52274 адам немесе 51,2%. Атырау облысына 3656 отбасы, 14998 адам келген, олардың ішінде ерлері 7250 адам немесе 48,3%, әйелдер 7748 адам немесе 51,7%. Шығыс Қазақстан облысына 8945 отбасы, 35069 адам келген, олардың ішінде ерлері 15925 адам немесе 45,4%, әйелдер 19144 адам немесе 54,6%. Жамбыл облысына 11123 отбасы, 63983 адам келген, олардың ішінде ерлері 31351 адам немесе 49,0%, әйелдер 32632 адам немесе 51,0%. Батыс Қазақстан облысына 3172 отбасы, 14234 адам келген, олардың ішінде ерлері 6902 адам немесе 48,5%, әйелдер 7332 адам немесе 51,5%. Қарағанды облысына 12998 отбасы, 46273 адам келген, олардың ішінде ерлері 22311 адам немесе 48,2%, әйелдер 23962 адам немесе 51,8%. Қостанай облысына 5891 отбасы, 24573 адам келген, олардың ішінде ерлері 11795 адам немесе 48,0%, әйелдер 12778 адам немесе 52,0%. Қызылорда облысына 3542 отбасы, 17314 адам келген, олардың ішінде ерлері 7943 адам немесе 45,9%, әйелдер 9371 адам немесе 54,1%. Манғыстау облысына 24460 отбасы, 85464 адам келген, олардың ішінде ерлері 34727 адам немесе 40,6%, әйелдер 50737 адам немесе 59,4%. Павлодар облысына 6175 отбасы, 28072 адам келген, олардың ішінде ерлері 13064 адам немесе 46,5%, әйелдер 15008 адам немесе 53,5%. Солтүстік Қазақстан облысына 6439 отбасы, 33951 адам келген, олардың ішінде ерлері 14752 адам немесе 43,5%, әйелдер 19199 адам немесе 56,5%. Оңтүстік Қазақстан облысына 45827 отбасы, 155963 адам келген, олардың ішінде ерлері 73438 адам немесе 47,1%, әйелдер 82525 адам немесе 52,9% [1].

Келтірілген мәліметтер бойынша оралмандар отбасылары Оңтүстік Қазақстан, Алматы, Ма-

нғыстау, Қарағанды, Жамбыл облыстарында көбірек орналасқан. Бірақ адам саны жағынан да Оңтүстік Қазақстан облысы бірінші орында, мұнда 155963 адам келген, олардың ішінде 73438 ер адам (47,1%), 82525-і әйел адам (52,9%). Алматы облысына келген оралмандар 102023 адам олардың 48,8% ер адамдар да, 51,2% әйел адамдар. Екі облыста та әйелдер саны басым болып отыр.

Алматы облысы Көші-кон департаментінің мәліметі бойынша 2008 жылдың қорытындысы бойынша 1991-2008 жылдар аралығында Алматы облысына алыс және жакын шет мемлекеттерден 107003 адамы бар 31904 оралмандар отбасы көшіп келіп қоныстанған.

Олардың ішінде Монголиядан келгендер 3983 отбасы (16193 адам), Қытайдан 10794 отбасы (35326 адам), Өзбекстаннан 14973 отбасы (48829 адам), Түркіменстаннан 550 отбасы (1930 адам), Қыргызстаннан 469 отбасы (1244 адам), Ресейден 481 отбасы (1047 адам), Түркиядан 444 отбасы (1602 адам), Ираннан 65 отбасы (345 адам), Ауғанстаннан келгендер 70 отбасы (260 адам). Отбасы санынан да, адам саны жағынан да Өзбекстаннан келген оралмандар саны ең көп болып отыр.

2006-2008 жылдары аралығында Алматы облысына көшіп келушілердің мемлекетаралық үлесін қарастыратын болсақ, 2006 жылы облысқа Монголиядан 191 отбасы (974 адам). Қытайдан 1566 отбасы (7162 адам), Өзбекстаннан 1397 отбасы (6719 адам), Түркіменстаннан 57 отбасы (174 адам), Қыргызстаннан 95 отбасы (217 адам), Ресейден 59 отбасы (87 адам), Түркиядан 44 отбасы (136 адам), басқа мемлекеттерден 1 отбасы (1 адам) барлығы 3410 отбасы (15470 адам) келіп қоныстанған.

Ал 2007 жылы облысқа келген оралмандар саны Монголиядан 146 отбасы (568 адам), Қытайдан 2768 отбасы (8251 адам), Өзбекстаннан 2274 отбасы (5509 адам), Түркіменстаннан 50 отбасы (123 адам), Қыргызстаннан 96 отбасы (164 адам), Ресейден 62 отбасы (89 адам), Түркиядан 47 отбасы (167 адам), басқа мемлекеттерден 13 отбасы (19 адам) барлығы 5456 отбасы (14890 адам).

2008 жылы облысқа Монголиядан 333 отбасы (1297 адам). Қытайдан 2035 отбасы (5219 адам), Өзбекстаннан 2041 отбасы (5289 адам), Түркіменстаннан 35 отбасы (114 адам), Қыргызстаннан 66 отбасы (131 адам), Ресейден 72 отбасы (116 адам), Түркиядан 8 отбасы (12 адам), басқа мемлекеттерден 8 отбасы (13 адам) барлығы 4598 отбасы (12191 адам) келіп қоныстанған [2].

Облысқа 2007 жылы Қытайдан келген оралмандар 2768 отбасы, 8251 адам саны бойынша көп

болса, ал 2008 жылы Өзбекстаннан келген оралмандар 2041 отбасы немесе 5289 адам саны жағынан ен көп болды.

Осы үш жыл ішінде облысқа Монголиядан 670 отбасы (2839 адам). Қытайдан 6369 отбасы (20632 адам), Өзбекстаннан 5712 отбасы (17517 адам), Түркіменстаннан 142 отбасы (411 адам), Қыргызстаннан 257 отбасы (512 адам), Ресейден 193 отбасы (292 адам), Түркиядан 99 отбасы (315 адам), баска мемлекеттерден 8 отбасы (13 адам), барлығы 13450 отбасы (42531 адам) келіп қоныстанған. Үш жылда келген оралмандар саны жағынан басымдылық Қытайдан келгендегер үлесіне тиесілі болып отыр.

Оралмандардың көшілігі Қарасай, Іле, Еңбекші Қазак, Жамбыл, Талғар, Ескелді, Көксу, Аксу аудандары және Талдықорған қаласының аумағына шоғырланған. Қандастарымызды қабылдау жағынан Алматы Облысы Оңтүстік Қазақстан облысынан кейін республика қолемінде екінші орында тұр. Департаментке келіп түсken құжаттар комиссия отырысында сарапталып, зерделеніп, ен жоғары балл жинаған отбасылар комиссия шешімімен квотаға енгізіледі. Көшіп келу квотасынан тыс келген оралмандардың әлеуметтік қорғау мәселелері Қазақстан Республикасының «Халықтың көшқоны» туралы Занына сәйкес және «Мемлекеттік атаулы әлеуметтік көмек туралы» занына сәйкес шешіліп, оларға зейнетқы, мүгедектігі бойынша, асыраушысынан айырылған жағдайда берілетін мемлекеттік жәрдемакылар төленуде.

2008 жылдың корытындысы бойынша облысқа келген барлық 107003 оралмандардың енбекке карқындылары 65675 адам, оның ішінде әйелдер – 33215, ерлер – 32460 болса, олардың ішінде жұмыс істейтіндер саны 61691 адам, оралман балаларының жалпы саны – 36770, олардың ішінде мектеп жасына дейінгілер саны – 14063, ал мектеп жасындағы балалар – 22707, ал зейнеткер жасындағы оралмандардың саны – 4558 адам.

Алматы облыстық әкімшіліктің жергілікті атқару органдары оралмандарға жер телімдерін бөлу, несие беру жұмыстарын мүмкіндігінше атқарған. ҚР Президентінің «Оралмандардың 2008 жылға арналған көшіп келу квотасы туралы» Жарлығына сай облысқа 1450 оралман отбасына квота бөлінді. Бұл мөшер тоғызымен орындалғандықтан 197 отбасына косымша орын берілген. Көшіп келу квотасының Алматы облысында орындалуын қарастыратын болсақ,

2007 жылғы белгіленген квота бойынша Алматы облысына Монголиядан 83 отбасы 559 адам, Қытайдан 300 отбасы 1665 адам, Түркіменстаннан 20 отбасы 117 адам, Түркиядан 30 отбасы 155 адам, Өзбекстаннан 805 отбасы 4701 адам, Қыргызстаннан 20 отбасы 99 адам, Ресейден 2 отбасы 5 адам келген. Барлық келген 7301 адамы бар 1260 отбасына қажетті қаражаттар төленген.

Ал 2008 жылы квота саны Монголиядан 86 отбасына, Қытайдан 727 отбасына, Өзбекстаннан 808

отбасына, Түркменстаннан 22 отбасына, Қырғызстаннан 3 отбасына, Ресейден 1 отбасына, барлығы 1647 отбасына бөлінген. Ал келген адам саны Монголиядан 603 адам, Қытайдан 3217 адам, Өзбекстаннан 4317 адам, Түркменстаннан 111 адам, Қыргызстаннан 16 адам, Ресейден 1 адам келіп қоныстанған. Барлығы 2008 жылы Алматы облысына келген оралмандар саны 8767 адам болған. Олардың барлығына тиесілі қаражат төленген.

Көріп отырғандай, екі жылы да Өзбекстан мен Қытайдан келген оралмандар санының басымдылығы байқалады.

Республикалық бюджеттен көшіп келу квотасына енгізілген оралмандарға төлеу үшін және оралмандардың уақытша бейімделу орталығына, департамент аппаратына жоспар бойынша 2008 жылғы 1394324,8 теңге бөлінген. Елбасымыздың бастамасымен 2010 жылдан бастап отандастарымызды елге оралтудың үлкен тетігі – «Нұрлы көш» бағдарламасы қабылданды. Бағдарлама бойынша 2010-2011 жылдар аралығында Алматы облысына 2700 отбасы көшіп келіп қоныстанады [3]. Осы бағдарлама бойынша шеттөн келетін отандастарымыз облыстағы демографиялық ахуалдың және өнірдің экономикалық өркендеуіне өз үлестерін косары сезізі.

«Нұрлы көш» ұлттық жобаның басты мақсаты шеттөн келген отандастарымыздың республика территориясында тиімді және әрбір аймактың әлеуметтік-экономикалық, демографиялық даму ерекшеліктеріне сай қоныстандыру арқылы халық санының өсуіне ықпал ететін көші-қонүрдісін реттеуге он әсер ету [4].

Қазақстанның болашақ өсіп-өркендеуі, қорғаныс қабілеті мен қауіпсіздігінің арта беруі – белгілі бір дәрежеде шеттөн келген отандастарымыздың ата-жұртқа негұрлым көбірек оралуына байланысты. Қазақтардың өз отанына оралу үрдісі – заның күбылышы, бұл тарих әділеттілігінің орындалуы.

ӘДЕБІЕТ

1. ҚР Еңбек және халықтың әлеуметтік қорғау Министрлігінің 2008 жылдың 1 қазан айындағы оралмандар жөніндегі мәліметі.
2. // Қазак елі, № 5-6. 24.03.2009.
3. Сонда.
4. Бюллетень Министерства труда и социальной защиты РК. 2009, № 27 – С. 20.

Резюме

Статья посвящена депатриантам (оралманам), проживающим в Алматинской области. В статье приводится динамика численности оралманов с 1991 по 2008 год по областям РК. Показано количество оралманов прибывших в Алматинскую область в 2006-2008 гг. по и вне квоты.

Summary

This article is devoted to the repatriates (oralmans), living in Almaty area. Dynamics of number of oralmans in all areas of the Republic of Kazakhstan from 1991 till 2008 is given. The quantity of oralmans, arrived to Almaty area in 2006-2008 according to quota and beyond quota is shown.